

Community Arts/Arts Education – et temanummer om ulike tilnærminger til kunst og utdanning i et bredt og komplekst utdanningsfelt

Tone Pernille Østern^{1*} og Anders Rønningen²

¹NTNU Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet og ²Universitetet i Sørøst-Norge

Se for deg en vippe på en lekeplass. På den ene siden sitter redaktør Tone, på den andre siden redaktør Anders. Den ene fra dans med en uttalt orientering mot kunst i dialog med samtiden og en lokal-global verden, den andre med bakgrunn fra musikkpedagogikk og etnomusikologi ispedd en orientering mot kulturskole og kulturskolekontekst. Begrepene «community arts» og «arts education» triller hele tiden fram og tilbake mellom redaktørene alt etter som at den ene vipper opp og den andre ned, opp og ned, opp og ned igjen. Opp ned? Begrepene slår seg aldri til ro, finner aldri en sikker plass, unnnflyr en klar definisjon. De holder seg hele tiden i bevegelse og nekter å la seg oversette til norsk.

Slik har den redaksjonelle prosessen med temanummeret Community Arts/Arts Education vært. Det samme gjelder for forfatterne som har skrevet artikler som inngår i temanummeret. Begrepene slår seg ikke til ro. Noen steder har de gjemt seg helt. Men de snirkler seg fram og tilbake og hit og dit gjennom de ulike artiklene og bokanmeldelsene. Dette temanummeret gir ikke noen svar på hva motsetninger eller forskjeller på «community arts» og «arts education» eventuelt skulle være. Men de ulike bidragene gir både sammen og hver for seg noen muligheter til å forstå hvordan kunstfaglig arbeid i en eller annen utdanningskontekst kan skje med svært ulike tilnærminger, og artikulere hva som kan være verdien i disse. Disse ulikhetene nedfeller seg i – og springer samtidig ut av – synet på hva kunst, pedagogikk og didaktikk *er* og skal være, som igjen henger sammen med menneske- og samfunnssyn.

*Korrespondanse: Tone Pernille Østern, epost: tone.ernille.ostern@ntnu.no

© 2019 T. P. Østern og A. Rønningen. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: T. P. Østern og A. Rønningen. «Community Arts/Arts Education – et temanummer om ulike tilnærminger til kunst og utdanning i et bredt og komplekst utdanningsfelt». *Journal for Research in Arts and Sports Education, Special Issue: «Community Arts/Arts Education»* Vol. 3(1), 2019, pp. 16–22. <http://dx.doi.org/10.23865/jased.v3.1727>

Tone har bakgrunn blant annet fra utdanning i community dance i London på midten av 1990-tallet. En rød tråd gjennom hennes virke som dansekunstner og pedagog er en interesse for ulikhet og deltakende tilnærming til kunstneriske og pedagogiske prosesser. Hun sier:

- For meg er «community art» først og fremst et sett med verdier og en tilnærming til kunst. Community art er like profesjonelt som andre innganger til kunstfaglig arbeid, en eventuell forskjell mellom «community arts» og «arts education» handler ikke om «ikke-profesjonell» og «profesjonell» kunst. For meg er community arts en tilnærming til kunst som er sentral i samtiden, også innenfor det profesjonelle kunstfeltet. Community arts indikerer deltakende kunstfaglige prosesser, muligheter for deltakelse i kunst for ulike mennesker og grupper av mennesker, bærekraftig kunst som ønsker å bidra i samfunnet og verden, og avkolonialisering av vestlig dominans på kunstfeltet. Dette er for meg profesjonell kunst i dag – jeg ser profesjonelle kunstnere jobbe med community arts-tilnærming i sine kunstnerskap. Det verdisettede community arts omfavner handler om å ha omsorg om både kunsten (at den skal ha god kvalitet) og om menneskene (at de skal kunne ha integritet og eierskap, kunne utfolde seg og kjenne mestring mens de skaper og utøver kunst). Det handler videre om å utfordre estetiske normer i ulike kunstformer (som svært ofte er dominert av både vestlige estetikker og didaktikker), og utvide synet på hvem som kan delta i, skape og utøve kunst. Relasjoner står helt sentralt i community arts-tilnærmingen: alt som skapes kommer ut av relasjoner.

Anders på sin side har en musikkvitenskapelig og musikkpedagogisk bakgrunn med særlig interesse for flerkulturelle problemstillinger, og kulturskolen som praksisfelt. Hans forståelse av «community arts» og «arts education» er formet av det musikkpedagogiske feltet og «community music», som ikke nødvendigvis er det samme som community arts. Han forteller:

- I prosessen da kulturskolen i Norge skulle ha ny rammeplan for et par år siden var det påtagelig hvor vanskelig det var å formulere mål for undervisningen der hvor de ikke skulle knyttes til en tanke om kunstnerisk progresjon, altså der målene ikke var ferdig definerte klassisk-vestlige kunstfaglige læringsmål. Selv om deltagende perspektiver alltid har vært viktig for kulturskolen var det som om det ikke fantes begrepsapparat for dette. Det var ingen god måte å forklare hva som var poenget med den type kunstneriske og kunstpedagogiske aktiviteter hvor målet ikke var å føre eleven inn i det videre tradisjonelle utdanningssystemet for kunstfag. Dette viser kanskje at det tradisjonelt er liten forståelse for, eller vekt på, personlige, sosiale og relasjonelle faktorer som viktige innen kunstfaglig virksomhet. Derfor handler «community»-perspektiver for meg om økt vekt på verdier som fremmer styrking av kulturelt og kunstnerisk demokrati, om medvirkning, om personlig og sosial vekst, om menneskelig og kunstnerisk «empowerment» framfor kunstverkets verdi i seg selv. Og siden dette dessverre – mener jeg – bare i mindre grad har fått

styre i en klassisk vestlig «arts education», kan det være hensiktsmessig å forstå ordparet i overskriften for dette temanummeret som motsetninger, eller «community»-perspektivene som positive utfordringer til endring av et noe konservativt arts education felt. For kunstfagpedagogen vil vektlegging av community-perspektiver kreve en (minst) like stor profesjonalitet, og det må innebære en stor respekt og anerkjennelse for at alle mennesker har både rett til, og skal gis mulighet til kunstnerisk utøvelse og utvikling.

Et konkret utgangspunkt for å initiere temanummeret Community Arts/Arts Education, er at de nordiske landene gjennom sitt medlemskap i UNESCO har forpliktet seg til anbefalingene for Arts Education som er gitt i *Road Map for Arts Education* (UNESCO World Conference on Arts Education i Lisbon, 2006), samt *Seoul Agenda: Goals for the development of arts education* (UNESCO's Second World Conference on Arts Education in Seoul, 2010). I disse styringsdokumentene er det tre hovedmål som er satt for utvikling av arts education (jfr. Seoul Agenda). Disse er:

- Ensure that arts education is accessible as a fundamental and sustainable component of high quality renewal of education.
- Assure that arts education activities and programs are of a high quality in conception and delivery.
- Apply arts education principles and practices to contribute to resolving the social and cultural challenges facing today's world.

UNESCO, som er FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon, betoner altså kunst/kunstpedagogikkens betydning for å løse samtidens sosiale og kulturelle utfordringer. Kunst forstås som et kjerneområde i utdanning og i samfunnet. Læring skjer både i kunst, om kunst og gjennom kunst.

Med dette temanummeret som vi kaller community arts/arts education vil vi synliggjøre og skape oppmerksomhet rundt disse målene, som UNESCO-landene er enige om og uttrykker i *The Road Map for Arts Education* og *The Seoul Agenda* i 2006 og 2010. Vi mener det er gode og viktige mål som virkelig kan gjøre en forskjell i barn og unges læring og utvikling, i kunst, om kunst og gjennom kunst. I temanummeret belyses og diskuteres community arts/arts education implisitt eller eksplisitt gjennom fem vitenskapelige artikler, en praksisartikkel og tre bokanmeldelser.

Artikkelen «'Slipp fangene fri!' – om makt og frigjøring i *Minecraft: Education Edition*» av Magnus Henrik Sandberg tar oss rett inn i balanseleken på vippen på leksplassen. Hvor er vi egentlig? I community arts? Arts education? Education? Gjennom Sandbergs artikkel fremstår *Minecraft* som både spill, lek og kanskje kunst – likhetene mellom disse tre blir i hvert fall slående for oss som redaktører. Både spill, lek og kunst er frie – alle verdener og retninger er mulige når man spiller, leker og skaper kunst. Men både spill, lek og kunst kan også brukes for læring. Med *Minecraft: Education Edition* har spilleverandøren levert en versjon av spillet som et middel læreren kan bruke for å fremme elevs læring. I skoleversjon av spillet har læreren mulighet til å

planlegge, styre og overvåke elevaktiviteten. I artikkelen spør Sandberg hvordan spillerens frihet endres når spillet går fra å være et mål i seg selv til å bli et verktøy for læring. Med Sandbergs artikkel stiller vi oss spørsmålet om denne bevegelsen fra det mer deltagende og frie til det mer styrte kan sammenlignes med en dreining fra community arts til (arts) education, og hva dette i så fall innebærer for spillet, leken og kunsten.

Hilde Blix og Roy Aksel Waade skriver om *soundpainting*, og hvordan denne formen for spontankomponering gir muligheter for økt medskapning i ensembleundervisningen i kulturskolen. Deres artikkel «Soundpainting som musikalsk læringsverktøy i kulturskolen» tar utgangspunkt i sentrale begreper i kulturskolens rammeplan for musikk (*samspill, improvisasjon, lytting og kommunikasjon*) og analyserer potensialet som ligger i denne arbeidsformen. Forfatterne mener soundpainting kan bidra til en frigjøring fra vante parametre, og skape en genuin dialog i henhold til Bakhtins dialogbegrep. Dialogen og de mulighetene som ligger i medskapning og menneskelig dialog og refleksjon gjennom soundpainting vil spille opp mot de verdier som ligger nærmere community arts enn hva vi finner i en mer tradisjonell forståelse av arts education.

Anders Rønningen interesserer seg for kulturskolen som skoleslag. I artikkelen «Kulturskolens kompetansebehov for ny rammeplan. En regional undersøkelse i Buskerud, Telemark og Vestfold» gir denne interessen seg til uttrykk gjennom en studie som både undersøker og bidrar til å utvikle kulturskolerektorens forståelse av hvilke kompetanser kulturskolelærere trenger for å undervise i tråd med kulturskolens nye rammeplan. I artikkelen viser Rønningen hvordan rektorene erfarer et behov for justert og styrket kompetanse hos kulturskolepedagogene, innenfor den delen av kulturskolens samfunnsoppdrag som er tettest på sosiale perspektiver, og videre at de formelle kompetansene som de ansatte har, ikke nødvendigvis sikrer dette. Slik kan man si at i Rønningens artikkel er det studiens forskningsdeltakere – rektorene i kulturskolen – som peker på et etterslep av kompetanse for å dekke en forflyttelse fra arts education mot community arts.

Med Elin Angelo, Øivind Varkøy og Eva Georgii-Hemmings artikkel «Notions of Mandate, Knowledge and Research in Norwegian Classical Music Performance Studies» flytter vi oss fra Sandbergs fokus på spill, Blix' og Waades undersøkelse av soundpainting og Rønningens interesse for kompetansebehov for framtidens kulturskole til høyere utdanning i klassisk utøvende musikk. Spørsmålene om spennet mellom community arts og arts education gjør seg gjeldende på alle nivåer i det kunstpedagogiske flettverket. I artikkelen befinner vi oss innenfor en vestlig klassisk kontekst, og analysen som gjøres er språklig i form av at Foucaults makt/kunnskap-konsept brukes som analytiske linser. Gjennom intervjuer med lærere og ledere i UH-sektoren undersøker artikkelens forfattere hva akademisering av høyere utdanning i musikk leder til i form av spenninger og forhandlinger om hvilke mandat, kunnskapssyn og syn på forskning som skal råde. I studien får forfatterne fram ulike diskurser innenfor læreres og lederes syn på mandat, kunnskap og forskning; diskurser som forfatterne artikulere og diskuterer i artikkelen. I de diskurser som kommer fram, framstår community arts

som lite framtreddende, og vi forstår dermed høyere utdanning i klassisk musikk, slik den er skissert i denne artikkelen som posisjonert innenfor hoved-sakelig arts education.

Sunniva Hovde er en norsk forfatter med Malawisk familie. Gjennom flere lengre etnografiske opphold har hun studert malawisk musikk- og danseundervisning ved *Music Crossroads Malawi*, Lilongwe, en slags kulturskole for å oversette til nordiske forhold. I artikkelen «The Traditional Concept Umunthu as entangled in a Malawian Dance Teacher's Educational Practice» fokuserer hun på danselæreren John Dumas didaktiske praksis. Hovde bruker det sub-sahariske begrepet uMunthu, som sentral analytisk linse for å forstå og artikulere Dumas dansepedagogikk på den egne kulturens (ikke-vestlige) premisser. «Community dance» er vanskelig å bruke i Hovdes analyse fordi begrepet er vestlig og «community» foran «arts» indikerer at det skulle være mulig å gjøre «arts» uten «community». Dette fungerer ikke i malawisk kontekst. Community er isteden tråden som vever sammen samfunnet, hverdagen, kunsten og livet i Malawi. I Hovdes artikkel er community arts = arts education.

Med Petra Hultenius artikkel «Materialiteter i samspel med dansdidaktiken i Kulturskolan» flytter vi oss fra de fagfelleverderte artiklene til en praksisartikkel samtidig flytter vi oss tilbake til kulturskolen. Artikkelen er basert på Hultenius (2019) masteroppgave i *samtida dansdidaktik* ved UniArts Stockholm. Blix og Waades vekt på soundpainting som hensiktsmessig didaktisk metode for ensembleundervisning i kulturskolen, Rønningens fokus på rektors forståelse av kulturskolelæreres kompetansebehov og Hultenius sitt fokus på materialiteters betydning for den dansedidaktiske praksisen i kulturskolen kan virke svært forskjellige, men vi ser en tydelig link. Alle interesserer de seg for hvordan kulturskolen kan eller bør gjennomgå didaktisk fornyelse for å møte framtidens behov. I sin masteroppgave undersøkte Hultenius hvordan materialiteter som scenerom, lys, musikk og kostymer som brukes i en forestillingsprosess i kulturskolens danseundervisning, har dansedidaktisk betydning. Tradisjonelt har dans fokusert mest på kropp. Hultenius argumenterer for at kropp i samspill med andre materialiteter, og dansepedagogenes økte bevissthet av andre materialiteters betydning enn kroppen, kan bidra til dansedidaktisk fornyelse som framtidens danseundervisning i kulturskolen trenger. I Hultenius' artikkel utvides det relasjonelle aspektet som står sentralt i «community arts» til å gjelde andre materialiteter enn menneskelige (den samme utvidelsen skjer i Hovdes artikkel). Også «non-human» materialiteter som lys, rom og tekstil spiller inn i (danse)didaktisk praksis.

Temanummeret avrundes med tre bokanmeldelser. Anna-Lena Østern har lest Christopher Naughton, Gert Biesta og David Coles (Red.) (2018) redigerte antologi *Art, Artists and Pedagogy Philosophy and the Arts in Education*. Boken løfter frem filosofiske perspektiver på kunst i utdanning, dominert av Gert Biesta pedagogiske filosofi. Biestas kapittel «What if? Art education beyond expression and creativity» oppfattes av Østern som bokens sentrale tekst. I kapittelet tegner Biesta opp to trusselbilder: kunsten forsvinner bort fra kunstpedagogikken og pedagogikken bort fra kunstfagene. Det første bildet er den bevegelse vi ser i dag med marginalisering av kunstfagene i skole og utdanning. Det andre trusselbildet, at pedagogikken forsvinner fra

kunsten i utdanning, er like truende, da det pedagogiske perspektivet i kunsten byr på motstand og dialog som lar kunstnere under utdanning vokse som subjekter og ta ansvar på en voksen måte i verden. *Art, Artists and Pedagogy Philosophy and the Arts in Education* er en antologi som gir håp, samtidig som den byr på motstand og provokasjon, for kunstens og kunstpedagogikkens betydning i utdanning.

Wenche Waagen har anmeldt antologien *Forskning og utvikling i kulturskolefeltet, IRIS – den doble regnbuen* (2017), der Elin Angelo, Anders Rønningen og Rut Jorunn Rønningen var redaktører. Waagen beskriver antologiens røde tråd som dens samlede fokus på kulturskolen som samarbeidspart; med grunnopplæringen, med frivillig og profesjonelt kulturliv, med foreldre, skoleledere og skoleeiere, og med private filantroper. Antologien springer ut av IRIS-prosjektet, et kulturskoleutviklingsarbeid som foregikk i Buskerud, Vestfold, Telemark fra 2014–2016. Waagen løfter fram antologien som en døråpner til læreres og lederes selvinitierte utforskning av læring og undervisning i kulturskolen, eller for å inspirere til nye samarbeid med høyere utdanning. Antologien bringer ny kunnskap om hva utviklingsarbeid på feltet kan være, hvordan det kan gjennomføres, oppsummeres og publiseres. Den spenner vidt med 13 ulike artikler som fokuserer på musikkdidaktisk, profesjonsorientert og ledelsesfokusert forskning, supplert med bredde-talentutvikling, organisasjonssamarbeid, krav til lærerkompetanse og musikk som inkluderingsverktøy.

Temanummeret avsluttes gjennom Brit Rians anmeldelse av Grant H. Kesters (2011) bok *The One and the Many – Contemporary Collaborative Art in a Global Context*. Boka gir en forståelse av «community arts» som en kollaborativ tilnærming til kunstnerisk praksis. Boka peker på at dette er en tilnærming som mange kunstnere de siste tiårene har vært tiltrukket av. Dette vises gjennom de mange kunstprosjekter på kunstfeltet som legger opp til samarbeid og deltakelse. Rian beskriver hvordan Kester først og fremst omtaler kunstfenomenet som «collaborative», men at det er en kunsttilnærming som også kan kalles *relasjonell, deltakende, sosialt engasjert, interaktiv og dialogisk*. I boken bruker Kester tidvis alle begrepene for å beskrive denne tilnærming til kunst som mange av dagens kunstnere eksperimenterer med. Rian skriver at «ved kollaborativ kunst regnes de deltakendes opplevelser og erfaringer som en del av det kunstneriske arbeidet; i motsetning til mer tradisjonell kunst, der verket er en presentasjon av et objekt eller en forestilling presentert for et publikum». Rian beskriver videre hvordan Kester i boka gir uttrykk for både anerkjennelse og tiltro til den kollaborative kunstens potensiale til å bidra til kunnskap og bevisstgjøring rundt temaer som autonomi, identitet og kunst og samfunn. Han er samtidig kritisk til hvorvidt noen av de sosialt engasjerte kunstnerne mestrer å oppfylle sine idealistiske intensjoner, og hvorvidt det sosiale engasjementet bare blir nok et «objekt» for kunstneres selvrealisering.

Ved dette kritiske spørsmålet lar vi vår leder slutte, og overlater det til leserne å selv stille seg spørsmålet om hva begrepene community arts og arts education egentlig skaper av assosiasjoner, hvorfor de trengs, om de er motsetninger, om de er mest produktive som nettopp motsetninger, og om og hvordan de lar seg oversette til nordiske språk og en nordisk kontekst. Vi håper temanummeret kan bidra til dialoger, relasjoner og diskusjoner, i eksisterende eller nye art communities, og

oppfordrer til aktiv lek på vippehusker på vitenskapelige og kunstneriske lekeplasser – gjerne med dette temanummeret som utgangspunkt.

Trondheim/Tønsberg, 12. juni 2019

Redaktørene

Tone Pernille Østern

Anders Rønningen

Tone Pernille Østern, Dr. of Arts in Dance fra Theatre Academy/UniArts Helsinki, er dansekunstner og professor i kunsthøgskolepedagogikk med fokus på dans ved NTNU Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Hun er aktiv som kunstner/forsker/lærer, med spesiell interesse for sosialt engasjert (danse)kunst, dans i dialog med samtiden, kroppslig læring, estetisk tilnærming til læring, koreografiske prosesser, kvalitativ og post-kvalitativ forskningsmetodologi, samt veiledning. Hun er fag-seksjonsleder for Kunstfag, kroppøving og idrett ved Institutt for lærerutdanning, NTNU, leder av masterstudiet i kunsthøgskolepedagogikk, samt veileder for master- og ph.d.-studenter i inn og utland. <http://www.ntnu.edu/employees/tone.pernille.ostern>; www.dance-company.no; <https://www.ntnu.no/ilu/200milliarder>; <https://www.ntnu.no/ilu/spaceme>

Anders Rønningen (ph.d.) er førsteamanuensis i musikkpedagogikk ved Universitetet i Sørøst-Norge, og FoU-leder i Norsk kulturskoleråd. Han har i sitt forsknings- og utviklingsarbeid hatt særlig interesse for fler-kulturelle problemstillinger og kulturskolerelaterte tema. Rønningen var medredaktør i antologien *IRIS-forskning – forskning og utvikling i det kulturskolefeltet*, og var redaktør og leder av arbeidet med å lage en kunnskapsoversikt over nordisk forskning på kulturskole (utgitt hos Norsk kulturskoleråd i 2019). Han leder også «KIL-forsk», et nordisk forskningsnettverk som arbeider opp mot kulturskoleutviklingsprosjektet *Kulturskolen som Inkluderende kraft i Lokalsamfunnet (KIL)*. Han er også aktiv utøvende musiker og komponist.

Referanser

- Angelo, E., Rønningen, A. & Rønningen, R. J. (Red.). (2017). *Forskning og utvikling i kulturskolefeltet, IRIS – den doble regnbuen*. Oslo: Cappellen Damm.
- Hultenius, P. (2019). *Materialitetens betydelse för Kulturskolans dansundervisning*. (Master). Stockholm: Dans och Cirkushögskolan, Stockholms konstnärliga högskola.
- Kester, G. H. (2011). *The One and the Many – Contemporary Collaborative Art in a Global Context*. San Diego: Duke University Press.
- Naughton, C., Biesta, G. & Cole, D. (Red.). (2018). *Art, Artists and Pedagogy Philosophy and the Arts in Education*. London and New York: Routledge.
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). (2006). *The Road Map to Arts Education*. The World Conference on Arts Education: Building Creative Capacities for the 21st Century Lisbon, 6–9 March 2006. Lastet fra http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). (2006). *Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education*. The Second World Conference on Arts Education. http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Seoul_Agenda_EN.pdf